

Drugi del naj bi po drugi svetovni vojni prepeljali v osnovno šolo v Prestranku, kjer je tudi ta v požaru stavbe leta 1976 zgorel. Tako se je ohranilo le kakih 50 knjig, ki so jih domačini kot zavržene predmete odnesli domov. Avtor nam v poglavju izpostavi nekatere od njih, npr. *Traite du vrai merite de l'homme* francoskega filozofa Charlesa François Nicolasa le Maitre de Clavilla. O vsebini vseh ohranjenih knjig pa pove več v prilogi.

Naslednje poglavje se z gradu Ravne osredotoči na grad in protiturško zavetišče Šilentabor. Ta je bil sprva postavljen kot protiturško zavetišče, s katerega so tudi opozarjali na prihajajočo turško nevarnost. Kot eno od najmogočnejših utrdb na Slovenskem ga niso osvojili ne Turki niti kmečki puntarji leta 1635, ampak ga je načel zob časa. Po zmanjšanju turške nevarnosti na začetku 17. stoletja ga niti dežela Kranjska niti domačini niso hoteli več vzdrževati, zato je začel propadati. V tamkajšnjem stolpu so si prebivališče uredili Raunachi, potem ko so prodali двореc Ravne, ter tam prebivali vse do konca 18. stoletja, ko je umrla zadnja lastnica. Ker od »silnega tabora« dandanes ni ostalo veliko, saj je v preteklosti služil kot priročan kamnolom za domačine, nam avtor poleg slik nekdanje veličine ter fotografij njegovih temeljev ponudi še opis zunanosti in notranjosti srednjeveške cerkve sv. Martina kot edinega vidnejšega ostanka tega kompleksa. Precej zanimanja nameni freskam v notranjosti, nastalih med letoma 1450 in 1460, ki prikazujejo prizore Kristusovega trpljenja, sv. Martina ter sv. Ahaca. Temu sledijo še tri nagrobne plošče članov rodbine Raunach: viteza Boltežarja († 1639), zmagovalca nad kmečkimi puntarji pri Šilentaboru, tržaškega glavarja Janeza Jakoba (1621–1665) in pičenskega škofa Andreja Danijela (1627–1686).

Na koncu poglavja se avtor poglobi še v prazgodovino in arheologijo lokacije Šilentabora, saj ta predstavlja eno od gradišč v verigi od Nanosa do Reke. Kot kaže, se je vojaška tradicija nadaljevala vse od prazgodovine preko Rimljanov, srednjega veka in novoveških dni.

V naslednjem poglavju nam avtor predstavi Ravne in Šilentabor kot graščini oz. gospoščini in poda vpogled v imenske sezname kmetov oz. kajžarjev ter obseg kmetij in kajž v urbarialnih registrih za gospoščini Ravne in Šilentabor v 18. stoletju. Pri tem ugotavlja, da je ravensko gospostvo obsegalo 129 kmetij, davek od pridvorne zemlje je znašal okoli 436 goldinarjev, od podložniške pa 222 goldinarjev, s kontribucijo 222 goldinarjev. Za razliko je takrat gospoščina Šilentabor premogla le šest kmetij, skupni davek je znašal okoli 111 goldinarjev, kontribucija pa 36 goldinarjev.

V zadnjem delu knjige nam avtor nudi vpogled v priloge, povezane s plemiškimi rodbinami in graščinami, velikokrat tudi s slikami originalnih dokumentov. Začne s seznamom podložnikov »pivških vasi« v urbarju graščine Prem leta 1498 ter »pivških pod-

ložnikov« v urbarju graščine Postojna iz istega leta. Zanimiv je tudi seznam ohranjenih knjig iz ravenske knjižnice. Ta obsega 49 knjig, izdanih večinoma v 18. stoletju, v nemškem, italijanskem, francoskem in slovenskem jeziku. Ne glede na to, da je to le fragment iz celotne knjižnične zbirke, lahko vidimo, kakšna tematika je zanimala plemiče z gradu Ravne. Sledi slovenski prevod listine o podelitvi baronskega naslova za Raunache iz leta 1661, ki ga je podelil cesar Leopold I. Nadaljuje z osmrtnico grofa Huga Hohenwarta v časopisu *Laibacher Zeitung*, z dne 5. aprila 1905. Nato sledita transkripcija in slovenski prevodi latinskih napisov na ploščah, vzdanih na cerkvi sv. Martina v Šilentaboru. Nazadnje nam predstavi odgovor dr. Marka Snoja z Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU na vprašanje, kateri zapis imena posestva za graščino pri Pivki je primernejši – Ravne ali Rovne?

Kot zaključek Dragica Jaksetič v poglavju z naslovom »Stavbna dediščina za novi čas« skozi pripovedovanje predstavi zunanost in notranost dvorca Ravne, vrt, posestvo in okoliške stavbe v stanju, kakršno je dandanes v luči načrtov občine Pivka za eventualno revitalizacijo dvorca skupaj z izpostavo kobilarne Lipica kot novo komplementarno in reprezentančno turistično znamenitost na območju občine.

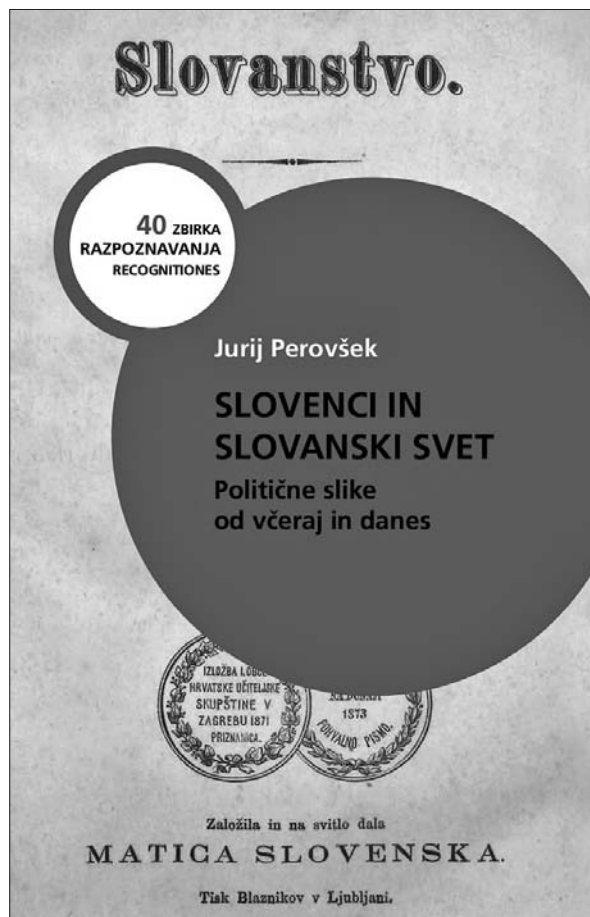
Gledano v celoti, je avtorju z vsemi podatki, ki jih je imel na voljo, uspelo napisati pomembno delo o plemstvu, gradovih ter njihovih usodah skozi čas na območju današnje občine Pivka. Knjiga tako predstavlja temeljno izhodišče za vsakogar, ki se želi poglobiti v nadaljnje raziskovanje plemiških rodbin Raunach, De Leo in Hohenwart ter zgodovine dvorca Ravne in Šilentabora. Je zanimiva in berljiva, zato se jo lahko bere tudi kot pripoved o davno minulih časih ter o življenju pomembnih in slavnih ljudi modre krvi v krajih, kjer je spomin na plemstvo nekoliko zbledel. Knjiga Draga Kolenca zato poskrbi, da te plemenite zgodbe ne utonejo v pozabo.

Igor Gardelin



Jurij Perovšek: Slovenci in slovanski svet: politične slike od včeraj in danes. Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, 2019, 303 strani.

Ko govorimo o vezeh, ki so jih Slovenci v preteklosti stkali s preostalimi slovanskimi narodi, nemara najprej pomislimo na njene pozitivne komponente, recimo navdušene izlive naklonjenosti ter zagotovila o medсловanski vzajemnosti, krvnem bratstvu in podobnem, ki so jih ob slavnostnih dogodkih pred sto



in več leti izrekli gostje iz drugih slovanskih držav. Morda se spomnimo tudi na zagrete povezovalne poskuse navdušenega slovanofila Ivana Hribarja, masykovstvo med slovensko mladino in romantične panslovanske koncepte, ki so v slovanski povezanosti videli močno fronto, ki se je sposobna boriti proti germanskim in romanskim vplivom. Odnosi med »bratskimi« Slovani pa vendarle niso bili konstantno tako prijetni in neproblematični.

V delu *Slovinci in slovanski svet: politične slike od včeraj in danes* je znanstveni svetnik za področje sodobne zgodovine z Inštituta za novejšo zgodovino dr. Jurij Perovšek osvetlil slovenske stike s slovanskimi narodi, ki, predvsem s pomočjo časopisja, zarišejo dogodke, osebe in pojave, ki so bili zlasti v prvi polovici 20. stoletja deležni pozornosti in polemik. Knjiga ni sintezni pregled, temveč gre za izbrana poglavja. V delo je vključena večina slovanskih narodov, manjkajo pa Slovaki in Poljaki. Odsotnost prvih je avtor utemeljil z že obstoječo kvalitetno študijo (*Med Tatrami in Triglavom* dr. Toneta Kregarja), glede drugih pa je ugotovil, da so bili poljsko-slovenski stiki pred drugo svetovno vojno le sporadični. V sklepu uvoda je avtor izpostavil ključno ugotovitev svojega dela, namreč »da je slovanstvo v prejšnjem stoletju vseskozi spremljalo slovensko politiko ter idejno in družbeno misel in s

svojim širokim razvojnim obsegom vplivalo na različne vrednostne zgodovinske položaje in odločitve slovenske skupnosti.«

V prvem sklopu z naslovom *Narodni boji in coup d'état* sta analizirana primera iz Češke in iz Bolgarije. Slovenski stiki s Češko so analizirani v kontekstu dogajanja v avstrijski socialnodemokratski stranki, ki se je leta 1897 preoblikovala v federacijo nacionalnih strank, pri čemer pa naj bi pri strokovnem boju za pravice avstrijskega delavstva vodili internacionalno politiko. Temu so se med letoma 1910 in 1912 uprli v Češkoslovaški socialnodemokratski stranki, kjer so nasprotovali centralističnemu načinu vodenja boja, saj se je izkazalo, da nemški socialni demokrati izrabljajo internacionalizem za izvajanje nemške hegemonije. Kljub domnevno nadnacionalni naravi stranke je postalo jasno, da ima nacionalna identiteta tudi tu pomembno vlogo. V Jugoslovanski socialdemokratski stranki so se z zapisi v domačem tisku postavili na avstrijsko stran in češki protest razumeli kot separatistično kršenje internacionalističnega načela. Po drugi strani so tako v slovenskem liberalnem kot katoliškem taboru dali prav Čehom, svojo podporo pa so utemeljevali zlasti s slovansko vzajemnostjo v boju proti nemškim nasprotnikom.

Stiki z Bolgarijo so raziskani na primeru premiera Aleksandra Stambolijskega, ki je bil leta 1923 kot že tretji bolgarski premier ubit v atentatu. Stambolijski je vodil specifično prokmečko, toda nekomunistično politiko, s Kraljevino SHS pa je bil v dobrih odnosih, saj se je obvezal preganjati člane protijugoslovanske organizacije VMRO z bolgarskega ozemlja (četudi je bil za kralja Aleksandra usoden atentator, rojen v Bolgariji), zarisal pa je tudi prve načrte za združenje obeh držav v eno federativno entiteto. To je bila edina pozitivna stvar, ki jo je večina slovenskih strank in časopisov imela povedati o njem, saj so ga sicer vsak po svoje ocenjevali kritično in negativno, z edino izjemo Samostojne kmetijske stranke, ki je delila podobna prepričanja. Tako o Stambolijskem kot o Bolgariji na splošno je slovenski tisk skozi celotno medvojni obdobje pogosto poročal.

V naslednjem sklopu (*Rusija, Rusi in oktobrski revolucionarni prelom*) so zbrana poglavja, posvečena carski Rusiji in Sovjetski zvezi od začetka prve do začetka druge svetovne vojne. Prvo poglavje se osredotoča na leto 1914 in analizira poročanje slovenskega tiska o Rusiji v nekajtedenskem obdobju med smrtjo ruskega poslanika Hartwiga v Srbiji in začetkom spopadov. Slovenska katoliški in liberalni tabor sta vsak na svoj način poročala o vse večji ruski vpletenosti v avstrijsko-srbsko konfrontacijo, pri čemer sta izražala vse ostrejša protiruska stališča in na koncu zatrjevala, da je Rusija povedla svet v vojno. V časopisnih stolpcih *Slovenca* in *Slovenskega naroda* je bila Rusija naslikana kot hladno preračunljiva, uničujoča tvorba, ki s svojim domnevnim patronatom nad Slovani povzroča le razdor in trpljenje.

Nastavki iz tega poglavja se smiselno razvijajo v naslednjem poglavju, ki tematizira pisanje slovenskega tiska o spopadih z rusko vojsko. Za oba osrednja slovenska časopisa spopadanje Slovencev z Rusi, pa tudi Srbi in Crnogorci, ni bilo nekaj spornega ali problematičnega; *Kaisertreue* je bila še vedno močnejša od občutka slovanske vzajemnosti, četudi so se ruski vojaki včasih sklicevali na to povezanost in skušali doseči prekinitev streljanja. Slovenska hladnost do pozivov z druge strani frontne črte je presešla bojna polja in se v presenetljivo brutalni obliki odrazila v odnosu do srbskih civilistov. Perovšek v poglavju naniza vrsto pričevanj, med katerimi morda najgloblji vtis pusti poročanje Frana Milčinskega o dogodkih v Šabcu. Le občasno so se v slovenskem tisku pojavljale nekoliko boljše ocene ruskih nasprotnikov, recimo priznanje njihove vztrajnosti in poguma ali pa misli iz razprave dr. Franceta Grivca, ki je Ruse predstavil v bolj kompleksni luči kot zgolj krvoločne sovražnike.

Naslednje poglavje je posvečeno wranglovcem, vojakom ruske carske vojske pod poveljstvom generala Petra Nikolajeviča Wrangla, ki so se po ruski državljanski vojni naselili v Jugoslaviji – in za katere se v zadnjih letih zanima tudi širša javnost, ki je spremljala srbsko serijo *Senca nad Balkanom*. Jugoslovanske oblasti so wranglovcem med drugim namenile službo obmejne straže, tudi na slovenskem območju, kjer pa so hitro postali nepriljubljeni. Domačini in slovenski tisk so se ne glede na svojo politično usmerjenost v en glas pritoževali nad njihovim surovim obnašanjem, gospodovalnostjo, nošenjem tujih (carističnih) simbolov in tudi zločinskostjo, med katerimi izstopa posilstvo osemletnice na Štajerskem. Zaradi pritožb in komentarjev so bili wranglovci leta 1922 na slovensko olajšanje odpoklicani z meja, vojaki pa so v naslednjih letih postali dober teren za gojenje profašističnih in pronacističnih stališč.

Med osebnostmi Sovjetske zveze, ki so pritegnile največ pozornosti slovenskega tiska, je bil nedvomno Vladimir Iljič Uljanov – Lenin. Perovšek je ugotovil, da je kovačeva kobila res bosa, saj so o Leninu ob njegovih smrti leta 1924 paradoksalno še najmanj pisali slovenski komunisti, precej več prostora pa so mu namenili časniki liberalne in katoliške proveniencije. Razumljivo je, da so ga tu ocenjevali precej bolj kritično, toda zanimiva je Perovškova ugotovitev, da so pisci in novinarji v katoliškem taboru voditelja oktobrske revolucije na svojstven način občudovali, četudi bi bili v ideoloških načelih le stežka bolj vsaksebi. Kljub poudarjanju njegovih avtokratskih prepričanj, ki so stremela h krvavi preobrazbi vseh in vsakega, so Lenina ocenjevali tudi kot svojevrstnega genija. Ne glede na vse žrtve je z izredno energijo in odločnostjo dejanj dosegel stvari, ki so bile pred letom 1917 nepredstavljive, s čimer se je za vedno zapisal v svetovno zgodovino; slovenskemu katoliškemu taboru morda ni bilo pogodu, da se je to zgodilo, vendar je to dejstvo sprejel.

Naslednje poglavje se podaja na polje slovenskega časopisnega diskurza o menihu, domnevem čudodelnem zdravilcu in zaupniku carskega para Grigoriju Jefimoviču Rasputinu, eni najbolj razvpitih oseb zadnjih dni carske Rusije. Slovenski tisk ga je prvič omenil že leta 1912 in o njem vsakič pisal nenaklonjeno. Ob svoji nasilni smrti leta 1917 je ponovno pristal v središču zanimanja, ki se je brez prekinitve nadaljevalo v medvojnem času, saj so o njem objavljali številne senzacionalistične članke in feljtone, ki so iz razvpitega pokojnika ustvarjali mitsko osebnost. Na ta pojav so kritično opozorili le v delavskem taboru. Zanimanje se je nadaljevalo celo skozi drugo svetovno vojno, po njej pa je za več desetletij potihnilo. Slovenec, ki se je morda najbolj poglobljeno ukvarjal s fenomenom Rasputina, je bil Vladimir Bartol, ki so ga, kot je dokazal z *Alamutom*, pritegovale mitske osebe z domnevno nadzemskimi močmi. Rasputin za Bartola ni bil slepar ali blaznež, posedoval pa je specifično moč, s katero je zlahka pritegnil ljudi.

V zadnjem poglavju »ruskega« sklopa knjige, ki je tudi najboljše od vseh, je predstavljen odnos slovenske meščanske politike do oktobrske revolucije in novega sistema, ki je iz nje nastal. Stališče, ki je prevladovalo med meščanskimi strankami, je bilo kakopak odklonilno, saj so politiki ter pisci opozarjali na totalitarizem novonastale Sovjetske zveze, antireligiozno usmerjenost, slabe gospodarske rezultate, teror nad nasprotniki režima in civilisti, utopičnost njenih ciljev itd. Če je katoliški tabor Leninu še priznaval poteze genija, pa je državo, ki je nastala iz njegovega boja, obravnaval izključno negativno, tako da je izjavljanje antikomunistične usmerjenosti postala in ostala stalnica slovenskih meščanskih strank. Kljub temu stališča niso ostala omejena le na pavšalne napade v časopisju, saj je publicist Fran Erjavec, ideološko blizu stališčem SLS, leta 1937 izdal nad 500-stransko študijo *Komunizem in komunistična Rusija*, ki jo je Perovšek kot prvi slovenski zgodovinar podrobneje razčlenil in dokazal, da je to malo znano delo dobro informirano in strokovno utemeljeno.

Sledi še tretji in zadnji sklop, *Od jugoslovanstva do slovenske države*, ki obsega dve poglavji. Prvo poglavje je v resnici koncizen pregled jugoslovanske ideje od njenih prvih zametkov do ukinitve naziva ZR Jugoslavija. Bralec se sprehodi skozi vse ključne razvojne točke tega koncepta, od njene »prazgodovine« pri Vinku Pribojeviću in rojstva v okviru Gajevega ilirizma do prvih izrab ideje z Garašaninovim *Nacertanijem* in Starčevičevimi prohrvaškimi idejami. Sledijo še preporod koncepta s škofom Strossmayerjem na čelu, razne interpretacije iz časa pred in med prvo svetovno vojno, kompleksen nastanek Kraljevine SHS, državna politika jugoslovanskega unitarizma (ki je imela v ozadju poteze srbske hegemonije) in njeni nasprotniki, preformuliranje pomena jugoslovanstva v federativno smer, ki je nastalo v okviru partizanskega gibanja, ter kopicenje problemov, ki so

se kljub deklarativni uveljavitvi tega načela v povojni Jugoslaviji pojavljali vse do eskalacije ob začetku devetdesetih let 20. stoletja in krvavega razpada države – in s tem (verjetno) propada ideje jugoslovanstva. Jedrnatost tega poglavja ne omejuje njegove informativnosti, saj je na le 24 straneh podan kvaliteten pregled razvoja jugoslovanske ideje, ki bo nedvomno koristil tako študentom zgodovine kot tudi širši javnosti (morda tudi zainteresiranim tujcem, če bo zapis preveden v angleščino).

Zadnje poglavje, *Iz razmisleka o Sloveniji*, sega onkraj zgodovinopisnega okvira, ki je bil merodajen za preostanek knjige, saj v obliki eseja raziskuje slovensko sedanost. Perovšek pri pretresu in končni bilanci treh desetletij slovenske samostojnosti ni najbolj optimističen. S pomočjo razmeroma svežih citatov iz slovenskega časopisja (zgodovinar se, morda po poklicni deformaciji, niti v zapisu esejističnega karakterja vendarle ne more ogniti citiranju) opozarja na zločine, napake, pomanjkljivosti, neumnost, pohlep in druge človeške šibkosti, ki so krive, da današnja slovenska realnost še zdaleč ne dosega svetlih idealov iz leta 1991. Perovšek sprti opozarja tudi na dosedanje zgodovinopisne raziskave o tej najnovejši slovenski zgodovini in ugotavlja, da o tematiki že obstaja več kvalitetnih raziskav, vseeno pa je področje še vedno polno novih izzivov.

V zaključku dela sledijo še povzetek vseh poglavij v slovenščini in angleščini, seznam virov in literature na 24 straneh, imensko kazalo ter beležka o avtorju.

Slovenci in slovanski svet: politične slike od včeraj in danes je delo, v katerem je s pomočjo izbranih oseb, dogodkov ali pojavov, ki so zbuiali pozornost Slovencev in slovenskega tiska, naslikana podoba slovensko-slovanskih odnosov, ki so bili konfliktni pogostejše, kot bi si morda predstavljali. Slovansko bratstvo, ki so ga navdušeno poudarjali, je imelo svoje meje; politične, ideološke, kulturne in druge razlike so pogosto prevladale nad percipiranim bratstvom. Perovškova knjiga je v tem smislu prispevek k razbijanju nekaterih sicer ne pogosto javno izrečenih, toda vseeno prisotnih, »naravnih« prepičanj o tem, da so Slovani vedno držali skupaj, s čimer so se lahko zoperstavili nakanam vseh sovražnikov. Obilica citiranih časopišnih člankov, ki se večkrat razlijejo čez dobro polovico strani, temeljito utemljuje predstavljena spoznanja in omogoča posebej zainteresiranemu bralcu, da sam raziskuje naprej. Zaključno, esejistično poglavje pa ponuja ne ravno optimističen, toda vseeno logičen sklep, da Slovenci niso (bili) le v sporih z drugimi pripadniki iste etnične in jezikovne skupine, temveč da najbolj trdovraten in neprijeten boj vse do danes bijejo sami s sabo.

Ivan Smiljanič



Matjaž Grahornik: Dvorec Mala Loka. Sledi časa in lastnikov. Trebnje: Knjižnica Pavla Golie, 2017, 205 strani.

Slovenska kastelološka literatura je od leta 2017 bogatejša za monografsko delo o zgodovini še enega zgodnjenovoveškega dvorca. Knjiga Matjaža Grahornika o Mali Loki pri Trebnjem je nekoliko posebna po tem, da je nastala na pobudo oziroma po naročilu lastnika dvorca, slikarja Dušana Vincenca Sparowitza Malološkega, ki je razpadajoči malološki dvorec kupil pred dobrimi tremi desetletji, ga postopoma obnovil in mu navdihnil novo vsebino. Zgodovinar je več kot štiristoletno zgodovino dvorca ovekovečil v skladu s postulati stroke, a je imel od samega začetka pred očmi tudi širši spekter bralcev oziroma uporabnikov, saj jim je vrsto pojmov pojasnil na karseda razumljiv in prijazen način. Tako se v uvodni besedi pomudi pri razlagi načina pisanja osebnih imen in priimkov, plemiških nazivov in citatov iz izvornikov, v nadaljevanju (Kaj je grad?) pa predstavi grajsko terminologijo in s tem utemljuje odločitve, zakaj bo Malo Loko dosledno označeval kot dvorec. Na koncu ne postreže le s seznamom virov in literature ter z imenskim kazalom, ampak ponudi bralcu še koristen slovarček manj znanih besed.

